

СТАНОВИЩЕ

от професор доктор Светослав Овчаров

**за дисертационния труд на Мария Викторова Аверина
за придобиване на научна и образователна степен „доктор“
на тема „Монтажни принципи при изграждане на документални
филми от архивни материали“**

Предлаганият за защита дисертационен труд е в обем на 181 страници, структуриран в пет части, въведение и заключение. Към труда има приложена филмография и библиография. Обемът на текста, начинът му на изложение и изводите отговарят на изискванията за дисертационен труд за присъждането на научната и образователна степен доктор.

В началото на труда ясно се дефинира приложното поле на научната работа: Да се разгледат монтажните принципи, които спомагат за изграждането на пълнокръвни документални филм от архивни материали. Внимателно се дефинира понятието „архив“, както и възможностите да се работи с различните му „подвидове“ – снимков архив, видео архив, личен архив, записи на глас, вестникарски материали и пр. Разглежда се и възможността да се интегрират архивни кадри във филми с „живи хора“. През целия труд преминава режисьорският поглед на Аверина как авторите на различни български и световни филми са се справили с необходимостта да се създаде нова, хомогенна визуална и смислова среда от артефакти, създавани в различни времена и пространства. Систематизирани са и видовете монтаж, според различни автори и учени. По този начин ясно е поставена границата на изследването и неговите методи.

Една от най-съществените части на дисертационният труд е посветена на Юлий Стоянов. Безспорно, това е най-значителният български режисьор, работил в областта на филмите изградени от архивни материали. Неговата пословична педантичност и чистота в отношението към киното са образец за мнозина. Дисертантката анализира няколко филма на Юлий Стоянов като подробно се спира на неговия метод на работа, на изграждането на усещането за

истина, за обобщение. Проследява се как от дребния факт се стига до сериозните размисли за народопсихология и мисията на човешкото съществуване. Сигурно и още филми на Юлий Стоянов да бяха включени в анализите, щяха да бъдат привлечени нови доказателства за неизчерпаемостта на любопитството на Юлий Стоянов към живота и търсенето от него на кинематографичен език дори и в най-простото кадърче, което други биха подминали без изобщо да забележат. При това в творчеството на Юлий Стоянов при привидно еднаквата посока (Божем, все исторически филми) няма два еднакви подхода към материала, няма повторение на средствата, няма рутината. Написаното от мен в тази рецензия звучи в известна степен патетично, но и аз като Мария Аверина съм емоционално свързан с творчеството на Юлий Стоянов, и аз го познавах и се греех на огъня на таланта му. Дисертантката отделя време и място както на смисловите търсения на Юлий Стоянов, така и на звуковите и музикалните решения, на рецепцията на филмите му.

Интересен е изводът на дисертантката, че повечето от филмите, създадени на основата на архивни материали носят в себе си особена емоционалност. Тя се поражда от самата същност на информацията, която носи документът, поставена в нов контекст. Такъв е примерът с филма „Нощ и мъгла“ (1956) на Ален Рене. Филмът, който е посветен на концентрационните лагери в Третия райх надхвърля многократно своята информационна същност, превръща се в обобщение за същността на човешкото съществуване. За отговорността да се живее. Аверина много добре анализира различните компоненти на филма, монтажната му структура, използването на музиката като контрапункт на картината и – разбира се – поетичният и нелишен дори и от чувство за хумор задкадров текст.

Като приносен момент в дисертацията бих определил заниманието на автора с филмите, създадени от личните архиви на авторите. Този вид изповедално кино почти винаги е изпадал от вниманието на изследователите, а Аверина му отделя подобаващо внимание. Тя достига до анализ на „лостовете“, които задвижват този вид кино и до неговата интимна същност. В текста личи уважението към този вид авторство и търсенето на голямата съдба на човечеството,

която се отразява във всеки дребен житейски факт, останал запечатан в документите.

Авторката се занимава подробно с естетическата същност на монтажните филми. Интересен е анализът ѝ на съвсем новия филм „Безкрайни три минути“ (2022). Възможността да „се разтегли времето“ е използвана в този филм много плодотворно. Вглеждането във всеки детайл, във всяко лице под лупа, до степен на това изображението да се разпадне е интересен естетически подход. Подобно на авторите на филма Мария Аверина се вглежда също толкова детайлно в неговата прецизна изработка и разкрива механизмите на неговото изграждане. Не е пропусната сериозната проучвателна работа, работата с дикторския текст, общата конструкция на филма.

Сериозно внимание в труда е обърнато и на възможността да се „подобряват“ архивите, авторите да осъществяват техническа интервенция върху вече съществуващи артефакти и да ги променят спрямо нуждите на конкретния нов филм. Аверина внимателно анализира моралните проблеми, които такава интервенция поражда и заема категорична позиция.

Би ми се искало в последната пета част на дисертацията авторката да не подминава така скромно своя опит в документалното кино. Тя споменава за някои от проблемите, които е решавала някак си „мимоходом“. Именно в тази част, чрез анализ на собственото творчество може да се развие ново познание, ново самопознание. В заключение ще спомена, че дисертационният труд на Мария Аверина е написан с добър академичен език, има плътна и последователна структура и води до ясни изводи. Това ми дава основания да го подкрепя и да гласувам положително в процедурата за присъждане на научната и образователна степен „доктор“ на Мария Аверина.

София, 16 август 2023 г.

професор доктор Светослав Овчаров